

تعیین و ثبت نظام میراثی کشاورزی با اهمیت جهانی باغات انجیر دیم استهبان در فائو^۱

مقدمه

اهمیت نظام‌های کشاورزی سنتی برای پایدارسازی معیشت‌ها، حفظ و نگهداری جوامع روستایی، محلی، ذخیره دانش بومی و حفظ چشم‌اندازها و تنوع زیستی کشاورزی بر همگان امری روشن است. برنامه نظام میراثی کشاورزی با اهمیت جهانی جیاس (GIAHS) تنوع زیستی کشاورزی، اکوسیستم تاب‌آور، تجربیات سنتی کشاورزی و هویت فرهنگی را ترکیب می‌نماید و به همگان معرفی می‌کند. این نظام‌های مهم جهانی بهترین و برجسته‌ترین نمونه‌های کشاورزی خانوادگی سنتی و خرده‌پا هستند که از آزمون زمان سربلند بیرون آمده و الگویی پایدار در امنیت غذایی، اشتغال، سلامت و محیط‌زیست محسوب می‌شوند. نظام‌های بهره‌برداری برجسته‌ای که دارای چشم‌اندازهایی قابل هستند و تنوع زیستی بالایی دارند و حاصل سازگاری متقابل یک اجتماع با محیط هستند و تمایل به توسعه و پایداری دارند در این نظام قرار می‌گیرند. از مزایای جیاس می‌توان به حفاظت و پویایی این میراث زنده و ارزشمند، توسعه گردشگری، استقبال کشورهای توسعه‌یافته از جیاس، حفظ تنوع زیستی، اهمیت به معیشت کشاورزان، طراحی برند برای محصولات کشاورزی، ایجاد اعتمادبه‌نفس و افتخار در جوامع محلی و افزایش درآمد کشاورزان نام برد.

نظام میراثی باغات دیم انجیر استهبان در جنوب شرقی استان فارس واقع شده است. استهبان مهم‌ترین تولیدکننده انجیر خشک دنیا است به صورت دیم بوده و قدمتی بیش از ۲۵۰ سال دارد. انجیرستان استهبان جنگلی است دست کاشت، وسیع، بی‌نظیر، با چشم‌اندازی بی‌بدلیل که همگان را به تحسین و تعظیم وامی‌دارد. چشم‌نوازی این انجیرستان می‌تواند محیط گردشگری مناسبی را فراهم نماید.

وجود تنوع زیستی و ارقام بالارزش انجیر باعث ایجاد باغ‌های منحصربه‌فرد توسط ساکنان این منطقه شده است بررسی تاریخ نشان می‌دهد که وجود دانش بومی و سنتی که از نیاکان و اجداد ساکنین این منطقه به ارث رسیده است نقش بسزایی در ایجاد ماندگاری این انجیرستان‌ها داشته است. تلفیق این دانش‌های بومی و سنتی با دانش‌های نوین و علم روز توسط مردم و وجود نهادهایی مثل تعاونی‌ها، شرکت‌ها و دانشگاه‌ها سبب پویایی و تکامل هرچه بیشتر این نظام شده است از جمله این دانش‌های بومی می‌توان به سیستم آبخیزداری این سایت اشاره کرد که با هدایت آب باران و ایجاد آبگیر با سنگ‌های موجود در طبیعت به سمت ریشه درختان علاوه بر ذخیره آب نقش مهمی را در جلوگیری از فرسایش خاک در این منطقه ایجاد کرده است و اثرات محیط‌زیستی مؤثری را به جا گذارده است.

۱- زهرا تابش مروج پهنه مدیریت جهاد کشاورزی شهرستان استهبان

درخواستی از سوی مؤسسه پژوهش‌های برنامه‌ریزی اقتصاد کشاورزی و توسعه روستایی به فائو ارسال گردید. پس از بررسی و گذشت سه سال در سال ۱۳۹۸ با اعلام موافقت فائو اطلاعات آن اصلاح و به‌روزرسانی، به انگلیسی ترجمه و دوباره به فائو ارسال گردید که در نهایت مقرر شد که نماینده GIAHS به ایران عزیمت نماید. در تاریخ هفتم خرداد ۱۴۰۲ طی بازدید میدانی توسط پروفسور لی نماینده گروه مشاوران علمی (GIAHS) سایت، مورد راستی‌آزمایی قرار گرفت، تایید و در تاریخ چهارم مردادماه ۱۴۰۲ به ایران ابلاغ گردید. نظام میراثی انجیر دیم استهبان بعد از نظام مبتنی بر فئات کاشان، نظام تولید انگور و فراورده‌های دره جوزان ملایر و نظام سنتی زعفران مبتنی بر فئات گناباد به‌عنوان چهارمین نظام میراثی کشاورزی ثبت شده در ایران است.

انتظار می‌رود با ثبت نظام انجیر دیم استهبان در جیاس و اجرایی شدن برنامه‌های عملیاتی مصوب جیاس بتوانیم علاوه بر حفظ این میراث ارزشمند در دنیا با شناسایی، ارزیابی و تجزیه و تحلیل تهدیدها و چالش‌ها با برنامه‌ریزی مناسب علاوه بر حفظ امنیت غذایی و معیشت جامعه با برندسازی محصولات موجود در نظام میراثی کشاورزی باغات انجیر دیم استهبان راهی به‌سوی بازکردن بازارهای جدید جهانی بیابیم و زمینه حضور گردشگران را فراهم کنیم و سبب ارتقا و بهبود جایگاه این نظام میراثی در دنیا باشیم.

کشت انجیر در این منطقه نقش حیاتی در اقتصاد و اجتماع مردم دارد تا جایی که ۹۰ درصد از معیشت مردم ساکن در این منطقه به‌طور مستقیم و غیرمستقیم به انجیر گره خورده است و سبب ایجاد امنیت در معیشت و اقتصاد مردم شده است انجیر علاوه بر خوراک انسان در تغذیه حیوانات اهلی و وحشی نقش بسزایی دارد. گره‌خوردن انجیر به معیشت و فرهنگ مردم در این منطقه تا جایی پیش رفته است که در مناسبات و مراسم‌های سنتی، دینی و مذهبی از میوه انجیر و یا از درآمد حاصل از فروش آن استفاده می‌کنند. مردم ساکن در این منطقه بیش از دو ماه را به‌طور کامل در فصل برداشت انجیر در انجیرستان‌ها سپری می‌کنند و در آنجا ساکن می‌شوند که عوامل این سکونت می‌توان به چند مورد اشاره کرد ۱- رسیدن میوه و برداشت محصول انجیر طی دو ماه و در چند نوبت انجام می‌شود، ۲- جمع‌آوری و برداشت محصول به‌منظور صرفه‌جویی در هزینه‌ها عمدتاً توسط باغدار و اعضاء خانواده باغدار انجام می‌شود، ۳- بعد از جمع‌آوری محصول میوه‌ها در محلی درون باغ مقابل آفتاب قرار می‌گیرند تا رطوبت میوه گرفته شود.

وجود این ویژگی‌های مهم در انجیرستان استهبان سبب شد که در سال ۱۳۹۲ پس از بازدید صادق خلیلیان وزیر وقت جهاد کشاورزی ثبت انجیرستان استهبان به‌عنوان نظام میراثی کشاورزی با اهمیت جهانی در دستور کار قرار گیرد و به فائو معرفی شود. به دنبال این تصمیم در سال ۱۳۹۵ تحقیقات میدانی آغاز و پروپوزال فارسی آن تهیه و طی

◀ بازدید آقای لی نماینده جیاس از انجیرستان دیم استهبان

